

บทที่ 1

บทนำ

ประวัติความเป็นมาของกิจการปิโตรเลียมและบทบาทที่มีต่อประเทศไทย

ธุรกิจของอุตสาหกรรมน้ำมัน ถึงแม้ว่าเพิ่งจะมีอายุ 100 กว่าปีเศษ ๆ เท่านั้น ปัจจุบันก็ถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก และมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันเป็นอย่างมากยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นทางคมนาคม อุตสาหกรรม กลีกรรรม เกษตรกรรม และยังใช้เป็นพลังงานอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งทางด้านการคมนาคมและชีวิตประจำวัน เพราะความสำคัญในตัวของมันเอง จึงทำให้มนุษยชาติพยายามที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น ตลอดจนการค้นคว้าเพื่อเสาะหาน้ำมันดิบให้ได้มากขึ้น เพื่อทดแทนจำนวนที่ใช้ไป อย่างมหาศาลในแต่ละวันนี้

ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าน้ำมันถูกค้นพบเมื่อไร แต่เป็นที่ทราบกันว่า ชาวป่าและชาวอินเดียแดง รู้จักน้ำมันธรรมชาติเหนียว ๆ มาชุกไม่ต่ำกว่าเคลิง ชันยาเรือ และใช้ถูทวาร่างกายเป็นระยะ เวลานานหลายร้อยปีมาแล้ว หลักฐานยืนยันที่แน่นอนเกี่ยวกับการขุดเจาะน้ำมันครั้งแรกในโลก เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1850 (พ.ศ. 2393) ไม่มีใครทราบแน่นอนว่าความคิดริเริ่มเป็นของผู้ใด แต่ผู้ที่ควบคุมการขุดเจาะคือ เอ็ดวิน แอล แดรก (EDWIN L. DRAKE) ซึ่งต่อมาได้รับการขนานนามว่า ผู้ค้นแดรก (CO-

LONEL DRAKE) เขาใช้เวลา 9 ปี จึงประสบความสำเร็จเมื่อปี ค.ศ. 1859

(พ.ศ. 2402) ขุดลึกลงไปเพียง 69 ฟุต ที่เมืองทิตุสวิลล์ (TITUSVILLE)

ในรัฐเพนซิลวาเนีย (PENNSYLVANIA) หลังจากนั้นความพยายามในการค้นหาน้ำมันก็มีมากขึ้น เช่นมีการค้นพบน้ำมันในรัฐโอไฮโอ (OHIO) โอคลาโฮมา (OKLAHOMA) แคลิฟอร์เนีย (CALIFORNIA) เท็กซัส (TEXAS) และรัฐอื่น ๆ รวมถึง 32 รัฐ

ในปี ค.ศ. 1859 นั้น ผลผลิตน้ำมันมีเพียง 200 บาร์เรลคอปปี หรือประมาณ 325,000 ลิตร

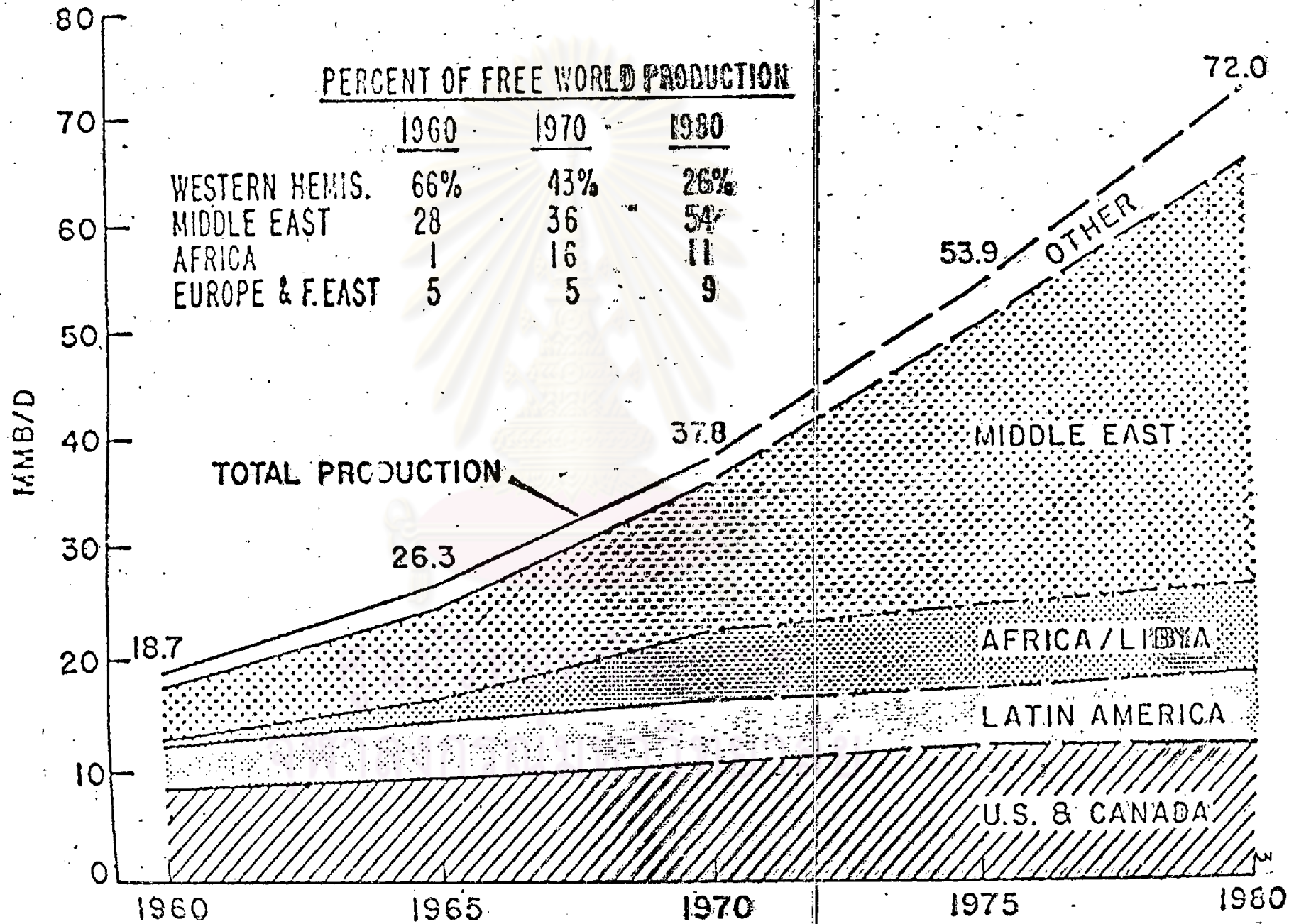
ในช่วงระยะเวลาการพบน้ำมันและขุดขึ้นมาใช้นั้น ไม่มีใครทราบว่าในน้ำมันดิบมีสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลรวมอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นน้ำมันเบนซิน น้ำมันเครื่อง แก๊ส ตลอดจน

ผลิตภัณฑ์ทางเคมีอีกมากมาย ในช่วงเวลานั้นน้ำมันดิบถูกนำมาต้มเพื่อเพียงจะเอาน้ำ - น้ำมันจากมาจุดตะเกียงเท่านั้น สิ่งอื่น ๆ จะถูกทิ้งไปหมดเป็นระยะเวลาหลายปี จนกระทั่งคาร์ลเบนซ์ (CARL BENZ) และเคมเลอร์ (DAIMLER) สามารถประดิษฐ์รถยนต์คันแรกขึ้นสำเร็จในปี ค.ศ. 1885 (พ.ศ. 2482) คือหลังการขุดน้ำมัน 30 ปี น้ำมันเบนซินจึงถูกนำมาใช้และปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันน้ำมันเครื่องก็มีความจำเป็นตามมาด้วยเช่นกัน

ในอดีตน้ำมันหาได้ไม่ยากนักและการขุดเจาะก็มีต้นทุนไม่สูงมาก แต่เนื่องจากปริมาณการใช้ที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาทำให้เป็นที่น่าห่วงเกรงว่ามนุษย์เราจะต้องเผชิญกับภาวะการขาดแคลนน้ำมัน ฉะนั้นบริษัทน้ำมันต่าง ๆ จึงพยายามค้นหาแสงหาแหล่งน้ำมันให้ไกลมาากขึ้นสมัยก่อนการสำรวจ และขุดเจาะทำกันแต่บนผืนแผ่นดิน แต่ในปัจจุบันนี้การขุดเจาะและสำรวจมีทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นบนบก ในทะเล หรือทั่วโลก ยิ่งการขุดเจาะยากขึ้นเท่าไรต้นทุนหรือเงินลงทุนในกิจการน้ำมันก็จะสูงมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

นับตั้งแต่เริ่มสงครามระหว่างยิวกับอาหรับเป็นต้นมา เรื่องของน้ำมันกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งขึ้น เพราะมีบทบาททางการเมืองเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่กลุ่มประเทศอาหรับใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ในอดีตปริมาณน้ำมันมีอยู่มากมายและราคาถูก การค้นหาน้ำมันดิบได้รับความสำเร็จใหญ่หลวงและอัตราของการค้นพบน้ำมันดิบนั้นสูงกว่าอัตราความต้องการที่เพิ่มขึ้นมาก บริษัทผู้ค้าน้ำมันและประเทศผู้ผลิตของก็ได้แข่งขันกันที่จะขายน้ำมันให้มากขึ้น มีผลทำให้ราคาของผลิตภัณฑ์น้ำมันต่ำลงมาเรื่อย ๆ แต่เพียงชั่วระยะเวลาสองสามปีมานี้เอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ใ้เปลี่ยนจากหน้ามือมาเป็นหลังมือ ทั่วโลกต่างตระหนักกันว่าความต้องการของผลิตภัณฑ์น้ำมันจะสูงขึ้นมากจนกระทั่งอาจจะเกิดความขาดแคลนขึ้นได้ ทำให้ราคาของน้ำมันดิบซึ่งเริ่มมีปริมาณจำกัดก็สูงขึ้นอีกอย่างรวดเร็ว แต่ราคาของน้ำมันดิบที่สูงขึ้นมานี้มีสาเหตุที่เกิดขึ้นจากอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) เพียงอย่างเดียว ยังเป็นเรื่องของการเมืองด้วย

FREE WORLD OIL PRODUCTION BY REGION

ความต้องการของผลิตภัณฑ์น้ำมันที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้อัตราของการค้นพบน้ำมันดิบตามไม่ทัน จากสถิติ¹ จะเห็นได้ว่าความต้องการของพลังงานของโลกระหว่างปี ค.ศ. 1960 ถึง ค.ศ. 1975 ได้เพิ่มขึ้นกว่าสองเท่าตัวและคิดว่าจะเพิ่มขึ้นอีกกว่าเท่าตัวในช่วงอีกสิบห้าปีข้างหน้า อัตราเพิ่มของความต้องการสูงกว่าอัตราเพิ่มของการค้นพบน้ำมันดิบเป็นครั้งแรก และคงจะเพิ่มขึ้นในอัตราสูงต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้ ฉะนั้นกำลังการผลิตที่เคยมีเหลือใช้อยู่มาก ก็จะมีหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็วและจะกลายเป็นความขาดแคลนในที่สุด เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ทั่วโลกต้องตกอยู่ในภาวะที่ตึงเครียดประเทศผู้ผลิตในตะวันออกกลางมากยิ่งขึ้น เพราะประเทศผู้ผลิตเหล่านี้เป็นผู้ที่มีแหล่งน้ำมันสำรองมากที่สุด

การที่ราคาและความสามารถสนองความต้องการใช้น้ำมันเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางเศรษฐศาสตร์ด้านอุปทานและอุปสงค์อย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการเมืองด้วยกล่าวคือเมื่อปี ค.ศ. 1958 ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งมีทั้งหมด 11 ประเทศ คือ อะบูดาบี อัลจีเรีย อินโดนีเซีย อิหร่าน อิรัก คูเวต ลิเบีย ไนจีเรีย คาตา ซาอุดีอาระเบีย เวเนซุเอลา รวมตัวกันขึ้นและเรียกตัวเองว่ากลุ่ม OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries)

จุดประสงค์เบื้องต้นก็คือ การรวมกำลังเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือเจรจาต่อรองทางด้านราคากับบริษัทผู้ค้าน้ำมันต่าง ๆ ผลจากการที่ได้ผนึกกำลังครั้งนี้ กลุ่ม OPEC ก็ได้เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เพิ่มเติมได้อีกมากมายจนกระทั่งในปัจจุบันเกือบจะเป็นผู้ควบคุมการค้าทางด้านน้ำมันกว่าได้ อิทธิพลที่ได้จากการรวมกลุ่มในครั้งนี้ ทำให้ประเทศในเครือ OPEC ซึ่งคุมแหล่งน้ำมันสำรองที่แน่นอนของโลกเสรีอยู่ถึง 60 เปอร์เซ็นต์ สามารถใช้น้ำมันมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองได้เป็นอย่างดี โดยสามารถขึ้นราคาน้ำมันดิบได้อย่างตามใจชอบ จากราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นอยู่เรื่อย ๆ นี้

¹ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัท เอสโซ่ แอสทอนคาร์ก แห่งประเทศไทย จำกัด, วารสารความรู้คือประทีป, พระนคร บริษัทประชุมช่างจำกัด, 2518.

ย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือน แก่ผลทางเศรษฐกิจต่อประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ปัญหาในขณะนี้คือว่า อย่างน้อยภายในระยะเวลา 10 ถึง 15 ปีข้างหน้า โลกยังต้องพึ่งผลิตภัณณ์น้ำมันเพื่อมาใช้เป็นพลังงานส่วนใหญ่ ข้อนี้เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการที่จะหาพลังงานอย่างอื่นมาทดแทนน้ำมันนั้น จำเป็นต้องใช้เวลานานพอสมควร แหล่งน้ำมันสำรองที่แน่นอนในตะวันออกกลางนั้นมีพอที่จะสนองความต้องการของโลกไปได้ถึงกลางทศวรรษ หน้า (1985) ใคอย่างไม่มีปัญหา

ผลสะท้อนถึงประเทศไทย

ประเทศไทยในปัจจุบันมีความต้องการทางด้านพลังงานคิดเทียบเท่าเป็นน้ำมันวันละ 30 ล้านลิตร ตามแผนพัฒนาที่รัฐบาลวางไว้ อัตราการเพิ่มความต้องการของพลังงานจะต้องเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 10% ซึ่งจะเทียบเท่ากับความต้องการพลังงานวันละ 60 ล้านลิตรภายในปี 1980 คือเพิ่มขึ้นจากปีนี้อีกประมาณหนึ่งเท่าตัว ประมาณ 85 เพอร์เซ็นต์ของพลังงานที่ประเทศไทยใช้อยู่ในปัจจุบันได้จากน้ำมัน ส่วนที่เหลืออีก 15 เพอร์เซ็นต์ได้มาจากการผลิตกระแสไฟจากเขื่อนต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในอนาคตพลังงานปรมาณูอาจจะเข้ามามีบทบาททางด้านนี้เล็กน้อย

ความต้องการของผลิตภัณณ์น้ำมันแต่ละชนิดของประเทศไทย ไม่ค่อยจะสมมูลกับชนิดของน้ำมันดิบที่มีราคาพอประมาณที่เราได้มาจากตะวันออกกลางเป็นส่วนใหญ่ น้ำมันโซลาเป็นผลิตภัณณ์ชนิดหนึ่งที่ประเทศไทยมีความต้องการสูงกว่าผลิตภัณณ์น้ำมันอย่างอื่น และเกินจากส่วนประกอบของน้ำมันดิบส่วนใหญ่ที่เรานำเข้ามาก่อน

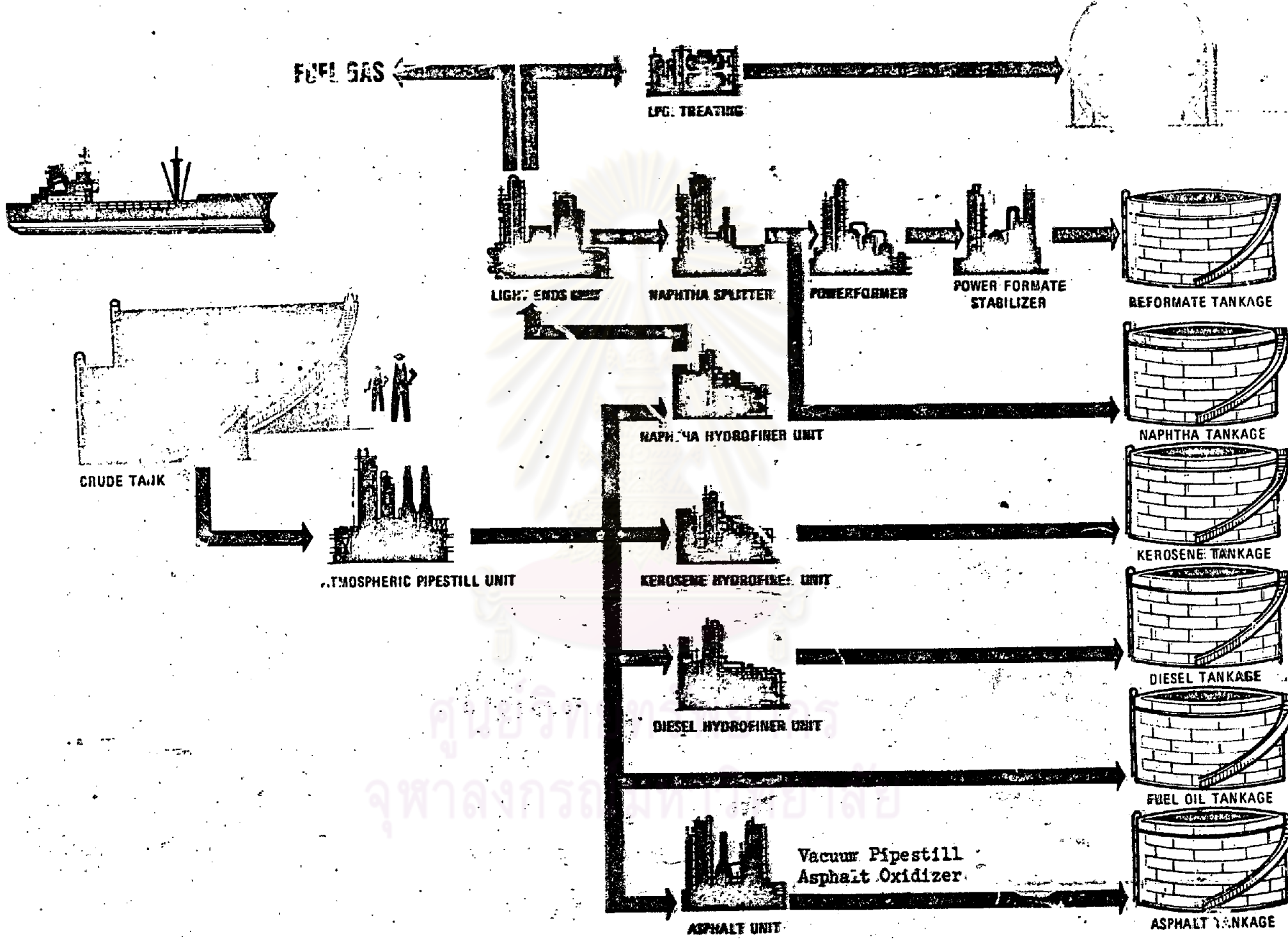
สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้การสนองความต้องการของผลิตภัณฑ์น้ำมันยากยิ่งขึ้น

ปัญหาใหญ่อยู่ที่ว่าเราจะสามารถสนองความต้องการขนาดนี้ได้หรือไม่
ข้อสำคัญข้อหนึ่งในการพิจารณาคือเราจะสามารถหาผลิตภัณฑ์น้ำมันมาให้พอกับความต้องการ
ของเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาที่วางไว้ได้หรือไม่ คือเงินลงทุน เป็นที่คาดว่าเงินลงทุนที่
ต้องการสำหรับการประกอบกิจการน้ำมัน ซึ่งเกี่ยวกับการกลั่น การเก็บ การตลาด
และการขนส่งต่าง ๆ จะต้องตกเป็นเงินถึง 7 หรือ 8 พันล้านบาทในช่วง 7
ปีข้างหน้า เงินลงทุนที่กล่าวนี้มีมูลค่าเท่ากับปริมาณการลงทุนของกิจการน้ำมันตั้งแต่หลัง
สงครามโลกครั้งที่สองมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งการจัดการเงินลงทุนจำนวนมหาศาลดังกล่าว
อุตสาหกรรมน้ำมันในปัจจุบันจำเป็นจะต้องมีวิธีการวางแผน การตัดสินใจ การประเมินผล
ตลอดทั้งมีระบบการบัญชีต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะเป็นผลทำให้อุตสาหกรรมนี้
ดำรงตนอยู่ได้ต่อไป

ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม

ในผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นหลักก็คือ การใช้ให้แสงสว่างและเพื่อการหล่อลื่น
ส่วนแหล่งพลังงานใหญ่ ๆ ก็ได้แก่ถ่านหิน ในปัจจุบันนี้ปิโตรเลียมคือพลังงาน
การขนส่งของเรา โรงงานอุตสาหกรรมและไร่นาของเรา ให้ความร้อนตามบ้านเรือน
และอาคารขนาดใหญ่ ๆ ของเราให้สิ่งหล่อลื่นเพื่อขารังกล่อแห่งอุตสาหกรรมให้เคลื่อน
ไหว ให้วัสดุแก่ช่างงานการลาดผิวทางหลวงและถนนหนทางโดยทั่วไป ทั้งนี้ไม่มีถึง
ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้มาจากปิโตรเคมีกัล

ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตออกมาในปัจจุบันนี้มีที่ได้จากปิโตรเลียมทั้งหมด
หรือเป็นบางส่วนอยู่ประมาณ 3,000 ชนิด รวมทั้งที่เป็นปิโตรเคมีกัลอยู่ก็ราว
3,000 ชนิด โดยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 12 ชนิด คือ เชื้อเพลิง -

FUEL GAS

LPG. TREATING

LIGHT ENDS UNIT

NAPHTHA SPLITTER

POWERFORMER

POWER FORMATE STABILIZER

REFORMATE TANKAGE

NAPHTHA TANKAGE

NAPHTHA HYDROFINER UNIT

KEROSENE TANKAGE

KEROSENE HYDROFINER UNIT

DIESEL TANKAGE

DIESEL HYDROFINER UNIT

FUEL OIL TANKAGE

Vacuum Pipestill Asphalt Oxidizer

ASPHALT TANKAGE

ASPHALT UNIT

คู่มือบริษัท
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปิโตรเลียม น้ำมันรถยนต์ น้ำมันเครื่องบิน เชื้อเพลิงเครื่องบินไอพ่น น้ำมันก๊าด น้ำมัน
เชื้อเพลิงดีเซล น้ำมันเตา ถ่านปิโตรเลียม แก๊สเหลวปิโตรเลียม น้ำมันหล่อลื่นและ
ซีลิ่ง หรือซีลิ่งหล่อลื่น ซีลิ่ง และยางมะตอย รายละเอียดของลักษณะและประโยชน์ผู้เขียน
จะชอกล่าวอยู่ในภาคผนวก

ลักษณะการดำเนินงานของกิจการปิโตรเลียมในประเทศไทย

สำหรับการดำเนินงานของกิจการปิโตรเลียมในประเทศไทย ทำในรูปจัดตั้งน้ำมันดิบ
เข้ามาป้อนโรงกลั่น และในขณะเดียวกันก็ซื้อผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเข้ามาจำหน่าย ก่อนอื่นควรจะทำ
ความเข้าใจว่า กิจการปิโตรเลียมดำเนินการในลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งอาจแบ่งออกได้ดังนี้คือ

1. อุตสาหกรรมการกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม อันได้แก่โรงกลั่นน้ำมัน (Refinery)
ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นผู้ผลิต (Producer) ปัจจุบันประเทศไทยมีโรงกลั่นน้ำมันที่ทันสมัยและมีประ-
สิทธิภาพในการดำเนินงานอยู่สามแห่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันไทยออยล์ โรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม
เอสโซ่ และโรงกลั่นน้ำมันของรัฐบาล โรงกลั่นน้ำมันสองแห่งแรกตั้งอยู่ที่ อำเภอศรีราชา จังหวัด
ชลบุรี ส่วนโรงกลั่นน้ำมันของรัฐบาลตั้งอยู่ที่ บางจาก กรุงเทพมหานคร และดำเนินการโดยบริษัท
ซัมมิต อินคัสเทรียล คอร์ปอเรชั่น (ปานามา)

2. บริษัทจัดจำหน่ายน้ำมันปิโตรเลียม (Distributor) ได้แก่ บริษัทเอสโซ่
แสดนครคแห่งประเทศไทย จำกัด บริษัท เชลล์ แห่งประเทศไทย จำกัด บริษัท คาลเท็กซ์
(ประเทศไทย) จำกัด บริษัทซัมมิต อินคัสเทรียล คอร์ปอเรชั่น (ปานามา) และองค์การเชื้อเพลิง
กระทรวงกลาโหม บริษัทเหล่านี้จัดว่าเป็นผู้ขายส่ง ส่วนผู้ขายปลีก (Retailer) ได้แก่สถานี
บริการจำหน่ายน้ำมันปิโตรเลียม (Service Station & Service Center) สถานีบริการ
รถยนต์ (Car Care Center) สถานีจำหน่ายน้ำมันปิโตรเลียมตามแม่น้ำ (Marine Ponton)
นอกจากนี้การจำหน่ายของผู้ขายส่ง อาจจะมีอยู่ทั่วโลกโดยตรง ซึ่งสามารถจะเป็นการจำหน่าย

ให้โรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Sales)

ถ้าจะพิจารณาบริษัทจัดจำหน่ายในแง่นิติบุคคลตามกฎหมายแล้ว จะสามารถแบ่งออกได้ เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. นิติบุคคลซึ่งจดทะเบียนในต่างประเทศ แล้วเข้ามาดำเนินการในประเทศไทย ในรูปของกิจการสาขา ได้แก่ บริษัท เซลล์แห่งประเทศไทยจำกัด บริษัท คาลเท็กซ์ (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท ชัมมิต อินดัสเทรียล คอร์ปอเรชั่น (ปานามา) สำหรับ บริษัท คาลเท็กซ์ นั้น จดทะเบียน ณ จังหวัดนัสเซา ในเกาะนิวโพรวิเดนซ์ ซึ่งเป็นเกาะในหมู่เกาะ มาฮามา ส่วน บริษัท ชัมมิต จดทะเบียน ณ นครปานามา สาธารณรัฐปานามา เป็นต้น

2. นิติบุคคลซึ่งจดทะเบียนในประเทศไทย ได้แก่ บริษัท เอสโซ่ แสตนด์คาร์ค ประเทศไทย จำกัด บริษัทนี้เป็นกิจการน้ำมันปิโตรเลียมแห่งแรก และ แห่งเดียวของชาวต่างประเทศซึ่งจดทะเบียนในประเทศไทย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2509 โดยโอนกิจการและเปลี่ยนชื่อมาจาก บริษัท เอสโซ่ แสตนด์คาร์ค อีสเทอร์น อินคอเปอร์เรตท โดยเป็นเครือของ บริษัท แสตนด์คาร์ค ออยล์ คัมปะนี (นิวเจอร์ซีย์)

3. องค์การรัฐวิสาหกิจ อันได้แก่ องค์การเชื้อเพลิง กระทรวงกลาโหม นอกจากองค์การเชื้อเพลิงเพียงแห่งเดียวแล้ว บริษัทจัดจำหน่ายอื่น ๆ (Distributor) ไม่ว่าจะ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือ จดทะเบียนในต่างประเทศก็ตาม มีผู้ถือหุ้นเป็นชาวต่างประเทศ หรือ บริษัทข้ามชาติไทย ๆ ในต่างประเทศ ดังนั้นลักษณะกิจการ จึงเป็นบริษัทในเครือ แนวโน้มการบริหารงานและการควบคุมจึงต้องปฏิบัติตามนโยบายของบริษัท

แม่

ขอบเขตการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ จะทำการศึกษาระบบการจัดการสินทรัพย์ประจำของกิจการปิโตรเลียม โดยจะครอบคลุมถึงผู้ผลิต (Producer) ซึ่งได้แก่ โรงกลั่นน้ำมัน และผู้จำหน่าย (Distributor) ซึ่งได้แก่ บริษัทจำหน่ายทั้ง 5 แห่งซึ่งถือเป็นผู้ขายส่ง ส่วนค่านผู้ขายปลีกผู้เขียนไม่ได้อบรมรวมอยู่ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากสินทรัพย์ประจำของผู้ขายปลีกได้มาจากการให้ขอยืมจากผู้ขายส่งเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นขอบเขตการศึกษาคงกล่าวจึงมีผลต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาการจัดการสินทรัพย์ประจำของบริษัทผู้ผลิต และบริษัทจำหน่ายน้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทยเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงผู้ค้าปลีก (Retailer) ดังนั้นจึงไม่กล่าวถึงวิธีการจัดการเกี่ยวกับสินทรัพย์ประจำของผู้ค้าปลีก แม้ว่าในทางปฏิบัติผู้ค้าปลีกอาจจะเป็นเจ้าของสินทรัพย์ประจำบางส่วนก็ตาม

2. สินทรัพย์ประจำที่กล่าวถึงจะเป็นสินทรัพย์ประจำในกิจการปิโตรเลียมเท่านั้น กล่าวคือ จะเป็นสินทรัพย์ประจำเกี่ยวกับการผลิตในโรงกลั่นน้ำมัน และ สินทรัพย์ประจำที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายน้ำมัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ประจำสถานที่จำหน่ายน้ำมันที่ให้ลูกค้าขอยืมใช้ (Loan Equipment) สินทรัพย์ประจำที่ใช้ในคลังเก็บน้ำมัน เป็นต้น

วิธีการศึกษา

ผู้เขียนได้ศึกษาถึงวิธีการจัดการสินทรัพย์ประจำจากบริษัทผู้ผลิตและผู้จำหน่าย คือ บริษัทเอสโซ่แอสตันคาร์ค ประเทศไทย จำกัด บริษัท ชัมมิท อินดัสเทรียล คอร์ปอเรชั่น (ปานามา) บริษัท เซลล์ แห่งประเทศไทย จำกัด และ บริษัทคาลเทกซ์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งสองแห่งแรกเป็นทั้งบริษัทผู้ผลิต และผู้จำหน่ายและสองแห่งหลัง เป็นบริษัทผู้จำหน่ายแต่อย่างเดียว การดำเนินการค้นคว้าและวิจัยของผู้เขียนมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. จากการอ่านหนังสือประกอบการศึกษา บทความ เอกสารวิจัย ข้อคิดเห็นและรายงานการประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. จากการศึกษาทางด้านการปฏิบัติจริง โดยสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการและควบคุมสินทรัพย์ประจำของบริษัทน้ำมันต่าง ๆ ตลอดจนเอกสารและแบบฟอร์มที่ใช้ในรายงานนั้น
3. จากการวิจัยตัวเลขและข้อมูลในรายงานทางบัญชีและด้านการจัดการ
4. จากประสบการณ์ของผู้เขียนซึ่งปัจจุบันทำหน้าที่ควบคุมสินทรัพย์ประจำของบริษัทน้ำมันปิโตรเลียมแห่งหนึ่ง

ความหมายของสินทรัพย์ประจำและการพิจารณาจัดหาสินทรัพย์ประจำ

"สินทรัพย์ประจำ หมายถึง สินทรัพย์ที่ธุรกิจจัดหาไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน เป็นระยะเวลาอันติดต่อกันหลาย ๆ ปี"²

สินทรัพย์ประจำนี้อาจหมายถึงสินทรัพย์ที่มีตัวตน เช่น เครื่องจักร เครื่องมือ รถยนต์ และอาจรวมถึงสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน เช่น ค่านิยม ลิขสิทธิ์ต่าง ๆ ข้อที่ควรสังเกตคือ สินทรัพย์ประจำจะต้องเป็นสิ่งที่กิจการมีไว้เพื่อใช้ในการดำเนินงาน ถ้ามีอยู่แต่ไม่ใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน ก็จะไม่ถือว่าเป็นสินทรัพย์ประจำ เช่น ถ้ากิจการซื้อที่ดินไว้ขายเอากำไรเมื่อราคาสูง โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกิจการ ที่ดินนี้จะจัดเป็นเงินลงทุน (Investment) มากกว่าที่จะเป็นสินทรัพย์ประจำ ในทางปฏิบัติ กิจการปิโตรเลียมบางแห่งกำหนดค่าของสินทรัพย์ประจำไว้ตาย เช่น กำหนดว่าสินทรัพย์แต่ละหน่วยที่ปรากฏในสมุดบัญชีจะต้องมีค่าอย่างน้อย 6,000 บาท ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการควบคุม ฉะนั้น ความสำคัญของสินทรัพย์ประจำจะขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่นำมาใช้ในการดำเนินงาน อายุใช้งาน และ ราคาของสินทรัพย์ชิ้นนั้น

² Charles H. Griffin, Thomas H. William and Glenn A. Welsch, Advanced Accounting (Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1966), p. 5.

สินทรัพย์ประจำของกิจการปิโตรเลียมในประเทศไทยที่กล่าวในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะหมายถึงสินทรัพย์ประจำที่กิจการมีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานด้านการผลิต หรือ การกลั่นน้ำมัน และด้านการตลาด หรือการจำหน่ายน้ำมัน คำว่า กิจการ ในที่นี้จะหมายถึง กิจการที่อาจเป็นทั้งผู้ผลิตซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยทั้งหมด 3 แห่ง และกิจการที่เป็นผู้จำหน่าย ซึ่งมีทั้งหมด 5 แห่ง สินทรัพย์ประจำเหล่านี้จะมีทั้งประเภทที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน

สินทรัพย์ประจำแบ่งออกเป็นประเภทตามลักษณะของสินทรัพย์ ดังนี้

1. สินทรัพย์ประจำชนิดที่มีตัวตน (Tangible Fixed Assets) หมายถึง สินทรัพย์ประจำที่อาจจับต้องได้ เช่น อาคาร เครื่องจักร และเครื่องมือเครื่องใช้ โดยแบ่งออกเป็น
 - ก. สินทรัพย์ที่ใช้ในการดำเนินงานทั่วไป (Plant & Equipment) ได้แก่ สินทรัพย์ที่ให้บริการแก่กิจการได้เป็นเวลานาน แม้ว่าจะถูกใช้เป็นเวลานานและเกิดความสึกหรอขึ้นบ้างก็จะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแต่อย่างใด สินทรัพย์ประเภทนี้ที่มีในกิจการปิโตรเลียม ได้แก่ ที่ดิน เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ดึงเก็บน้ำมัน บีม ท่อเหล็ก เครื่องจักรในโรงกลั่นน้ำมัน เครื่องใช้สำนักงาน และรถยนต์ เป็นต้น
 - ข. สินทรัพย์หมดเปลือง (Wasting Assets) คือสินทรัพย์ประเภททรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ซึ่งจะค่อย ๆ หมดไปเมื่อถูกนำมาใช้ เช่น บ่อน้ำมัน

ศูนย์วิจัยทรัพย์สิน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สินทรัพย์ประจำคนที่มีความคน อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามอายุใช้งาน

ดังนี้ คือ

ก. พวกที่มีอายุใช้งานไม่จำกัด ได้แก่ ที่ดิน ซึ่งไม่มีภาระเสื่อมประโยชน์
อย่างสินทรัพย์ประเภทเครื่องจักรหรือมูลค่าไคอย่างสินทรัพย์ ที่เป็นทรัพย์สินถาวรธรรมชาติ

ข. สินทรัพย์ที่มีอายุงานจำกัด ได้แก่ สินทรัพย์ประจำทั่วไปยกเว้นที่ดิน
เหตุที่มีอายุงานจำกัด เพราะเมื่อถึงเวลาหนึ่งแล้วก็จะใช้ไม่ได้อีก เนื่องจากการเสื่อมสภาพ
หรือ หมดความนิยม สินทรัพย์ประจำส่วนมากจะมีอายุใช้งานแบบจำกัด

ตัวอย่าง สินทรัพย์ประจำที่มีความคน และอายุงานจำกัด ของบริษัทน้ำมันอ. จำกัด

ชื่อบัญชีสินทรัพย์	ตัวอย่าง
1. ที่ดิน (Land)	ที่ดินที่โรงกลั่นน้ำมัน
2. สินทรัพย์ที่ใช้ในการดำเนินงานทั่วไป (Plant & Equipment)	
ก. อุปกรณ์และเครื่องมือที่บริษัทให้ลูกค้า (สถานีจำหน่ายน้ำมันและศูนย์บริการ) ยืมใช้	ถังเก็บน้ำมันขนาด 15,000 ลิตร, ปั๊มน้ำมัน, เครื่องอัดฉีด, เครื่องถ่วงล้อ พยางค์, และอุปกรณ์ซ่อมรถยนต์ต่าง ๆ
ข. สินทรัพย์ประจำที่คลังน้ำมัน	ถังเก็บน้ำมันขนาด 30,000 ลิตร, ปั๊มน้ำมัน, ท่อเหล็ก, ท่อเรือ
ค. เครื่องใช้สำนักงานและเครื่องใช้ประจำ -จำนวน	เครื่องพิมพ์ดีด, เครื่องคำนวณอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องถ่ายเอกสาร, ตู้เย็น, เครื่องซักผ้า, เครื่องปรับอากาศ

ชื่อบัญชีสินทรัพย์	ตัวอย่าง
ง. อุปกรณ์การโฆษณา	ป้ายโฆษณาที่ติดตั้งตามศูนย์บริการ, เครื่องถ่ายภาพยนต์, เครื่องฉายสไลด์
จ. ยานพาหนะทางบก	รถยนต์นั่ง, รถบรรทุกน้ำมัน, รถบรรทุกแก๊ส, รถจัดรยานยนต์
ฉ. ยานพาหนะทางน้ำ	เรือบรรทุกน้ำมัน
ช. เครื่องจักรและเครื่องมือประจำโรงกลั่นน้ำมัน	หน่วยหอกกลั่นน้ำมันดิบ, หน่วยเพิ่มกำลังน้ำมันเบนซิน, หน่วยกำจัดกำมะถัน, และระบบแก๊สในโรงงานเป็นต้น
3. งานระหว่างทำ (Incomplete Construction)	ถังไต้หินซึ่งยังสร้างไม่เสร็จ, ท่าเรือที่คลังน้ำมันซึ่งต่อเติมยังไม่เสร็จ
4. สินทรัพย์ที่เหลือใช้และเตรียมไว้ขาย (Surplus Property Available For Sale)	รถยนต์นั่ง, ถังเก็บน้ำมันจากสถานีบินซึ่งบริษัทเพิ่งปิดการค้าเงินงาน

2. สินทรัพย์ประจำชนิดไม่มีตัวตน (Intangible Fixed Assets)

คือ สินทรัพย์ที่แสดงถึง สิทธิ หรือ คุณค่าของกิจการ ได้แก่ ลิขสิทธิ์, ค่านิยม, เครื่องหมายการค้าและค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งบริษัท เป็นต้น สินทรัพย์ประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

ก. พวกที่มีอายุจำกัด ได้แก่ สิทธิพื้ที่ใหม่ประโยชน์ในระยะเวลาอันจำกัด ซึ่งอาจจะเป็นระยะเวลาที่ระบุไว้ตามกฎหมาย สัญญา หรือข้อตกลงใด ๆ ก็ตาม สิทธิพื้ประเภทนี้ ได้แก่ เปแทนท์ เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์สัญญาเช่า ซึ่งเมื่อครบกำหนดแล้วก็จะต้องตัดค่าให้หมดไปทันที ในกิจการบีโตร์เลียมบางแห่งจะถือข้อตกลงว่าจ้างผสมน้ำมัน (Blending Agreement) เป็นสิทธิพื้ประจำประเภทนี้ ข้อตกลงนี้เกิดจากบริษัทน้ำมัน 2 แห่ง โดยบริษัทหนึ่งว่าจ้างอีกบริษัทหนึ่งให้ผสมน้ำมันเบนซิน เพื่อนำออกจำหน่ายในท้องตลาด ซึ่งบริษัทผู้จ้างจะส่งน้ำมันที่กลั่นเรียบร้อยแล้วไปให้บริษัทผู้รับจ้างผสมโดยผู้จ้างต้องสร้างอุปกรณ์ให้ และกรรมสิทธิ์จะตกเป็นของผู้รับจ้าง สมมติว่าข้อตกลงนี้มีอายุ 10 ปี บริษัทผู้ว่าจ้างจะถือสิทธิพื้ที่สร้างตามข้อตกลงนี้เป็นสิทธิพื้ประจำชนิดที่ไม่มีตัวตน และมีอายุจำกัด และจะจัดสรรทุนที่จ่ายไปสำหรับการทำข้อตกลงนี้ เป็นค่าใช้จ่ายทุก ๆ ปี โดยจะให้หมดภายใน 10 ปี

ข. พวกที่มีอายุไม่จำกัด ได้แก่ สิทธิพื้ที่ใหม่ประโยชน์โดยไม่จำกัดระยะเวลา เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งกิจการ ในทางปฏิบัติมักจะนิยมทำการตัดจำหน่ายสิทธิพื้เหล่านี้ตามวงบัญชี เช่นเดียวกับสิทธิพื้ประเภทที่มีอายุจำกัด

วิธีการจัดหาสิทธิพื้ประจำ

เมื่อธุรกิจมีแผนที่จะปรับปรุงและขยายกิจการ หรือ สิทธิพื้ประจำเดิมล้าสมัย หรือ ใช้การไม่ได้ ธุรกิจจะต้องเตรียมการจัดหาสิทธิพื้ประจำล่วงหน้า เพื่อจะได้พิจารณาหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะได้สิทธิพื้ที่มีประสิทธิภาพสูงและมีต้นทุนต่ำสุด วิธีการจัดหาสิทธิพื้ประจำและการลงบัญชีราคาทุน แบ่งออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

1. โดยการซื้อ
2. โดยเช่า
3. โดยการสร้างขึ้นเอง

1. การจัดหาสิทธิพื้ประจำโดยการซื้อ หมายถึงการได้สิทธิพื้มาโดยการจัดซื้อเงินสด ซื้อเงินผ่อน โดยการแลกเปลี่ยนกับสิทธิพื้เดิมและการออกหุ้นกู้ ภายหลังจาก

ข้อยอมหมายถึงกิจการจะมีสิทธิครอบครองสินทรัพย์นั้นอย่างเต็มที่ การกำหนดต้นทุนของสินทรัพย์ประจำแต่ละวิธีจะแตกต่างกันดังนี้ คือ

ก. การซื้อเงินสด ในกรณีที่กิจการจ่ายเงินสดเพื่อซื้อสินทรัพย์ การกำหนดต้นทุนสินทรัพย์จะถือเอาราคาที่จ่ายจริงคือ ยอดสุทธิที่จ่ายทั้งหมด กรณีที่การซื้อนั้นกิจการได้รับเงินสด ราคาที่แท้จริงของสินทรัพย์นั้นคือ ยอดสุทธิที่กิจการจ่ายเมื่อหักเงินลดออกแล้ว ยอดสุทธิในที่นี้หมายความรวมถึง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสินทรัพย์นั้นจนทำให้สินทรัพย์นั้นสามารถใช้งานได้ เช่น ค่าติดตั้ง ค่าขนส่ง

ข. การซื้อแบบผ่อนส่ง ปกติการซื้อผ่อนส่ง กิจการต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ขายจำนวนหนึ่ง ตามทฤษฎีการบัญชีถือว่า³ ไม่ควรรวมดอกเบี้ยเป็นราคาของสินทรัพย์ ควรจะใช้ราคาเงินสดในการที่ราคาสินทรัพย์ ส่วนดอกเบี้ยควรจะได้เป็นรายจ่ายประจำของแต่ละงวดไป นอกจากนี้การซื้อสินทรัพย์ที่จ่ายเงินเป็นงวด ๆ ระยะเวลาสั้น ๆ เช่น 1 เดือน หรือ 3 เดือน ดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นมีไม่มากนัก จะถือเอาดอกเบี้ยเป็นต้นทุนสินทรัพย์ไปด้วย

แต่มีผู้วิจัยบางท่านให้ความเห็นว่า⁴ ไม่ควรรวมดอกเบี้ยเป็นรายจ่ายลงทุนในสินทรัพย์ ควรจะแยกแสดงต่างหาก เพราะถ้านำไปรวมจะทำให้มูลค่าของสินทรัพย์ไม่ถูกต้องตามที่ควรจะเป็น การแยกค่าดอกเบี้ยออกจากรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์ประจำนี้ผู้เขียนเห็นด้วย เนื่องจากค่าดอกเบี้ยเป็นต้นทุนที่เกิดจากการตัดสินใจของฝ่ายจัดการ แต่ในทางปฏิบัติจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะสินทรัพย์ประจำที่ซื้อใหม่มักจะจ่ายเงินเป็นงวดระยะเวลาสั้น ๆ เช่น 1 เดือน หรือ 3 เดือน ราคาที่ผู้รับเหมาเสนอขายให้จะอยู่ในลักษณะให้สิทธิพิเศษ เช่นอนุญาตให้จ่ายใน 3 เดือน ในราคาเงินสด

³ เดิมศักดิ์ กฤษณามระ และ วิไล วีรปริยะ, ทฤษฎีการบัญชี, พระนคร, 2516.

⁴ พิเศษ ศรีเจริญ, "การตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ประจำของธุรกิจประเภทอุตสาหกรรม." (วิทยานิพนธ์บัณฑิตมหาบัณฑิต, แผนกวิชาการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517).

แต่ถ้าจ่ายก่อนจะให้ส่วนลดพิเศษ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าส่วนลดนี้เป็นจำนวนเงินไม่
มาก และการที่จะยกออกเป็นค่าดอกเบี้ยก็ไม่ถูกต้องนัก ในทางปฏิบัติจึงถือจำนวนเงินที่
จ่ายทั้งหมดเป็นรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์ประจำ อย่างไรก็ตามถ้าดอกเบี้ยเกิดขึ้นเป็น
จำนวนมากและคำนวณแบ่งแยกได้ถูกต้องแน่นอนจากราคาเงินสด ในกรณีนี้ควรหักดอกเบี้ย
แยกจากราคาซื้อเงินสด

ในบางครั้งการซื้อขายสินทรัพย์หลาย ๆ ชนิดในราคารวม ถ้าสินทรัพย์แต่ละชนิดมีอายุ
ใช้งานต่างกัน ก็ควรจะกำหนดรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์แต่ละชนิดว่าควรจะเป็นเท่าใด เพื่อ
จะได้คิดค่าเสื่อมราคาได้ถูกต้อง การกำหนดราคานั้นถ้าผู้ขายไม่สามารถแบ่งแยกให้ได้ อาจ
ขอให้ผู้ชำนาญในการตีราคาจากแผนกจัดซื้อมาทำการประมาณราคาตลาดที่เหมาะสมได้ และ
ใช้เป็นมาตรฐานในการกำหนดราคาสินทรัพย์แต่ละชนิดจากรวม

ค. การจัดหาสินทรัพย์ประจำโดยการแลกเปลี่ยน วิธีนี้เป็นการซื้อสินทรัพย์
วิธีหนึ่ง แทนที่จะจ่ายเงินอาจนำสินทรัพย์ประจำเดิมที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยน ซึ่งการแลกเปลี่ยนอาจจะ
ต้องจ่ายเงินเพิ่มหรือรับเงินกลับมาส่วนหนึ่งแล้วก็ตาม การตีราคาสินทรัพย์ประจำเพื่อลงเป็น
รายจ่ายลงทุนในสมุดบัญชีตามหลักการบัญชีจะถือเอาราคาตลาดที่เหมาะสม (Fair Market
Value) ส่วนที่แตกต่างจากจำนวนที่จ่ายไปจริงจะถือเป็นกำไร หรือ ขาดทุน ทั้งนี้ เนื่องจาก
ต้องการให้งบการเงินแสดงฐานะของกิจการใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด แต่ในความเห็น
ของนักจัดการเห็นว่าควรใช้ราคาตามที่จ่ายเงินไปจริงบวกกับราคาสินทรัพย์ ถ้าเป็นราคาต้นทุน
ของสินทรัพย์

ในทางปฏิบัติจากการสอบถามการลงบัญชีของบริษัทสองแห่ง คือ บริษัท อ. และ
บริษัท ค. บริษัท ค. ใช้ราคาตามความเห็นของนักจัดการคือ ตีราคาสินทรัพย์ขึ้นใหม่ตาม
จำนวนเงินที่จ่ายไปจริง และบริษัท อ. ถือตามราคาตลาดที่เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บริษัท ค. ราคาต้นทุนสินทรัพย์ชิ้นใหม่ = ราคาสุทธิหลังหักค่าเสื่อมราคาสะสมของ
สินทรัพย์เก่า + เงินสดที่ต้องจ่ายเพิ่ม

บริษัท อ. ราคาทุนของสินทรัพย์ชิ้นใหม่ = ราคาตลาดที่เหมาะสมของสินทรัพย์เก่า
+ เงินสดที่ต้องจ่ายเพิ่ม

(ราคาสุทธิหลังหักค่าเสื่อมราคาสะสม ± กำไรหรือ
ขาดทุนจากการตีราคา)

ตัวอย่าง นายโรเบิร์ต ไวเกอร์ท ผู้อำนวยกาการฝ่ายการเงินชาวต่างประเทศที่เพิ่ง
เดินทางเข้ามาปฏิบัติงานใหม่ในประเทศไทย ต้องการเปลี่ยนรถยนต์นั่งประจำตำแหน่งซึ่งรับต่อมาจาก
ผู้อำนวยกาการคนเดิม เนื่องจากสภาพไม่ดีเท่าที่ควรซึ่งบริษัทก็เห็นสมควรด้วย ปกติรถยนต์ประจำตำแหน่ง
ถือเป็นสินทรัพย์ประจำของบริษัท บริษัทจึงนำรถคันเก่าขายต่อให้กับบริษัทขายรถโดยบริษัทจ่ายเงิน
เพิ่มเติมเพื่อนำรถคันใหม่ออกมา สมมติ ราคาต้นทุนเดิมของรถคันเก่า 250,000 บาท มีค่า
เสื่อมราคาสะสม 250,000 บริษัทขายรถตีราคารถยนต์คันเก่าเป็นเงิน 80,000 บาท จาก
รถคันใหม่ที่ซื้อราคา 400,000 บาท ฉะนั้นบริษัทต้องจ่ายเงินเพิ่มอีก 320,000 บาท การตีราคา
รถคันใหม่ของ 2 บริษัท เป็นดังนี้

บริษัท ค. จะลงบัญชีต้นทุนของรถคันใหม่ = $250,000 - 250,000 + 320,000$
= 320,000 บาท

บริษัท อ. จะลงบัญชีต้นทุนของรถคันใหม่ = $250,000 - 250,000 + 80,000$
+ 320,000 = 400,000 บาท

เหตุผลที่บริษัท ค. ไม่ยอมตีราคาตลาดที่เหมาะสมเนื่องจากไม่ต้องการบันทึกกำไร
ในสมุดบัญชีอันจะทำให้ต้องเสียภาษีในงวดนี้ แม้ว่าส่วนกำไรนี้จะมีโอกาสจัดสรร เป็นค่าใช้จ่ายใน
รูปของค่าเสื่อมราคาในอนาคตก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าวิธีนี้ไม่ถูกต้อง ราคาต้นทุนของรถยนต์คันใหม่

คนใหม่ไม่ได้แสดงฐานะที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง คือ แสดงน้อยไป 80,000 บาท ส่วนบริษัท อ. มีการตีราคาที่ดินใกล้เคียงฐานะที่เป็นจริง โดยเอาราคากลางที่เหมาะสมมาปรับด้วย แม้ว่าจะต้องยอมเสียภาษีรายได้ใต้วงบัญชีจากเงินกำไรก็ตาม จะเห็นว่าเพื่อประโยชน์ทางด้านภาษีเงินได้ ทำให้บางบริษัทบันทึกราคาไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง อย่างไรก็ตามก็ค้นคว้าวิจัยชาวอเมริกันได้ทำการสัมภาษณ์กิจการต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา และสรุปผลไว้ว่าในทางปฏิบัติสำหรับการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินมักใช้ราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่นำไปแลกเปลี่ยนเป็น **ราคาขายของหุ้นของสินทรัพย์ที่** ได้

ง. การจัดหาสินทรัพย์ประจำโดยการออกหุ้น กรณีที่กิจการออกหุ้นเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินทรัพย์ประจำ จะมีปัญหาเกี่ยวกับราคาที่จะใช้เป็นที่ในการลงบัญชีเพราะมีราคาที่ต้องพิจารณาถึงสามราคาด้วยกัน คือ ราคาของสินทรัพย์ ราคาตลาดของหุ้น หรือ หุ้น และ ราคาที่ตราไว้ในใบหุ้นในทางทฤษฎี ควรจะใช้ราคาตลาดของหุ้น เป็นราคาต้นทุนของสินทรัพย์ที่ได้มา เช่น กิจการแห่งหนึ่งออกหุ้นซึ่งมีราคาตราไว้ 600,000 บาท เพื่อแลกกับสินทรัพย์ซึ่งมีราคาตลาด 500,000 บาท ถ้าในขณะนั้นราคาตลาดของหุ้นเท่ากับ 560,000 บาท การลงบัญชีต้นทุนของสินทรัพย์เท่ากับ 560,000 บาท โดยจะต้องถือว่าเป็นเงิน 40,000 บาท เป็นเงินต่ำกว่ามูลค่าหุ้น แต่ถ้าไม่สามารถหารเอาตลาดของหุ้นได้อย่างแน่นอนแล้วก็ควรจะใช้ราคาตลาดของสินทรัพย์เป็นราคาต้นทุนของสินทรัพย์ที่ได้มาแทน คือ 500,000 บาท เงินต่ำกว่ามูลค่าหุ้นในกรณีนี้จะ เป็น 100,000 บาท

2. การจัดหาสินทรัพย์ประจำโดยการเช่า

เงินทุนที่จ่ายในการเช่าสินทรัพย์นี้หรือที่เรียกว่า ค่าเช่า เป็นค่าใช้จ่ายประจำ การเช่าจะเปิดโอกาสให้กิจการมีสิทธิในการใช้สินทรัพย์นั้นภายในระยะเวลาของอายุสัญญาเช่า สินทรัพย์บางอย่างกิจการไม่อาจซื้อได้เพราะมีราคาแพงและไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด หรืออาจจะมีจำหน่ายแต่ไม่ตรงกับจุดประสงค์ เช่น สำนักงานที่ตั้งอยู่ในที่ชุมชน เช่นนี้จึงต้องทำการเช่า สินทรัพย์บางชนิดเหมาะที่จะเช่ามากกว่าซื้อ และบางชนิดเหมาะที่จะซื้อมากกว่าเช่า

กอนที่จะตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งการพิจารณาถึงข้อดีและข้อเสียของแต่ละวิธีโดยนำเอาปัจจัยอื่น ๆ เขามาพิจารณาร่วมด้วยดังนี้ คือ

ต้นทุนของเงินทุน การซื้อมีต้นทุนของเงินทุนถูกกว่าการเช่าเพราะการเช่าจะรวมค่าเสื่อมราคาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย

ปริมาณเงินทุน กิจกรรมที่มีเงินทุนน้อยและต้องการใช้สินทรัพย์ในระยะเวลาสั้น การเช่าจะดีกว่า การซื้อจะทำให้เงินทุนหมุนเวียนลดลงแม้ว่าการซื้อนั้นจะเป็นแบบเช่าซื้อก็ตาม ก็จะมีดอกเบี้ยรวมอยู่ด้วย

การมีสิทธิในการกู้ยืม การซื้อทำให้กิจการแสดงฐานะดีกว่าการเช่า เพราะอาจใช้งบการเงินซึ่งแสดงสิทธิในสินทรัพย์นั้นเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเพื่อลงทุนในโครงการอื่นหรือใช้วิเคราะห์สมรรถภาพในการชำระหนี้ของกิจการ แต่ถากการซื้อนั้นได้เงินทุนมาจากการกู้ยืมก่อนแล้วก็จะไม่ได้ผลเท่าใดนักเพราะสิทธิในกมรกู้ยืมเพื่อลงทุนในโครงการอื่นจะต้องหยุดชงักลงทันที

การควบคุมการจัดสรร ค่าใช้จ่าย เมื่อเปรียบเทียบค่าเช่ากับค่าเสื่อมราคา ค่าเช่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ควบคุมได้ การระมัดระวังจะมีเป็นพิเศษเพราะสภาพเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายกว่า การจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวดทำได้ง่ายเพราะกำหนดตามสัญญาเช่าอยู่แล้ว แต่ค่าเสื่อมราคาในทางปฏิบัติไม่ค่อยได้รับความสนใจหรือควบคุมเท่าที่ควรเพราะถือว่าเป็นเงินที่กิจการได้จ่ายจริงไปแล้ว นอกจากนี้การจัดสรร ค่าเสื่อมราคายังยุ่งยากกว่าการจัดสรรค่าเช่าเพราะค่าเสื่อมราคาอาจเปลี่ยนแปลงได้ คือไม่เท่ากันในแต่ละงวดเหมือนค่าเช่า

อัตราผลตอบแทน อัตราผลตอบแทนที่ได้เมื่อเราสินทรัพย์อาจจะสูงกว่าการซื้อเพราะ
ไม่ได้คำนึงถึงค่าเช่าเป็นสินทรัพย์ประจำอาจทำให้การตัดสินใจ
ค่าเนื้องานผิดพลาดไป

ผลทางภาษี ในการซื้อสินทรัพย์ถ้าหักค่าเสื่อมราคาแบบวิธีเส้นบวกของหน่วยที่
ใช้ (Sum of the Year Digit) จะทำให้ประหยัดภาษี
มากกว่าการเช่า

การประกันการลาสมัย การเช่าจะดีกว่าเพราะไม่ต้องรับภาระเมื่อเครื่องจักรลาสมัย
จะรับภาระเฉพาะเวลาที่กำหนดในสัญญาเช่าเท่านั้น ส่วนการซื้อต้อง
รับภาระตลอดตั้งแต่เริ่มซื้อสินทรัพย์มาจนกระทั่งสินทรัพย์หมดอายุ
ใช้งานและขาย

ภาระความรับผิดชอบ การเช่าไม่มีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าซ่อมแซม ค่าบำรุงรักษา
ค่าสึกหรอ ค่าประกันภัย

ในทางปฏิบัติ สินทรัพย์ประจำส่วนมากของกิจการปีคร เลียมมักจะได้นำมาโดยการ
ซื้อ แม้กระทั่งเครื่องคอมพิวเตอร์ เนื่องจากมีความจำเป็นและมีจุดประสงค์ในการใช้เป็นระยะเวลา
นาน การลงบัญชีและการออกอินวอยซ์ของกิจการทำด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ทั้งสิ้น มีสินทรัพย์ประจำบาง
ชนิดเท่านั้นที่กิจการได้นำมาโดยการเช่าได้แก่ ที่ดินของสถานี่จำหน่ายน้ำมันซึ่งเราให้ตัวแทนค่าปลึกของกิจการ
อาคารสำนักงานใหญ่ และเครื่องถ่ายเอกสาร เป็นต้น

3. การจัดหาสินทรัพย์ประจำโดยการสร้างขึ้นเอง

การก่อสร้างสินทรัพย์ประจำบางอย่าง มีค่าใช้จ่ายหลายชนิดเกิดขึ้นซึ่งจะต้อง
นำมาพิจารณาว่าค่าใช้จ่ายชนิดใดที่จะถือเป็นรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์เพราะค่าใช้จ่ายบางชนิดไม่เกี่ยวข้องกับ
กับการก่อสร้างโดยตรงหรือที่เรียกว่าค่าใช้จ่ายโรงงานหรือค่าใช้จ่ายทางอ้อม (Fixed Overhead)
เนื่องจากรายจ่ายนี้เป็นรายจ่ายประจำที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมีการสร้างสินทรัพย์นั้นหรือไม่ นักบัญชีบางคน
เห็นว่าควรรวมรายจ่ายนี้เป็นต้นทุนของสินค้า แต่บางคนก็เห็นว่าควรจัดสรรรายจ่ายโรงงานนี้
ออกเป็นต้นทุนของสินค้าบางส่วนและรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์บางส่วน แต่นักบัญชีอีกพวกหนึ่งมีความเห็นว่า
ควรแยกค่าใช้จ่ายออกเป็นสองส่วน คือส่วนคงที่ (Fixed Overhead) และส่วนแปรได้

(Variable Overhead) เนื่องจากส่วนที่แปรได้จะมีส่วนหนึ่งเพิ่มขึ้น เนื่องจากสินทรัพย์ประจำเอง จึงควรเพิ่มเฉพาะส่วนนี้เข้าเป็นรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์ ความเห็นอันนี้ผู้นิยมปฏิบัติความเป็นอันมาก

สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้างเมื่อเริ่มกิจการ อาจจะมีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการเลย เช่น ค่าใช้จ่ายในการบริหาร ซึ่งปกติถือเป็นรายจ่ายประจำ แต่โดยที่เหตุขณะนั้นกิจการไม่ได้เริ่มทำการผลิต จึงไม่ควรถือค่าใช้จ่ายนี้เป็นต้นทุนสินค้า ควรจะถือเป็นรายจ่ายลงทุนของสินทรัพย์ประจำ

สำหรับค่าดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นในระหว่างการก่อสร้างซึ่งถือเป็นระยะเริ่มต้นของการดำเนินงานและเนื่องจากกิจการยังไม่มีรายได้จึงควรถือเป็นส่วนของรายจ่ายลงทุนในสินทรัพย์ แม้ว่าจะไม่คอยถูกนัก เพราะปกติดอกเบี้ยจะถือเป็นรายจ่ายทางการเงิน แต่ก็เป็นที่ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากอ้างว่ากิจการยังไม่มีรายได้

ในการปฏิบัติมีการก่อสร้างสินทรัพย์ประจำเองเสมอ โดยเฉพาะกิจการที่ดำเนินงานเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้จำหน่าย การก่อสร้างมักจะทำที่โรงกลั่นน้ำมัน คลังเก็บน้ำมัน และที่สถานีบริการจำหน่ายน้ำมัน กิจการควรมีวิศวกรควบคุมอย่างใกล้ชิด งานบางตอนอาจต้องว่าจ้างผู้รับเหมาให้ช่วย การคำนวณราคาการก่อสร้าง ควรจัดสรรให้เป็นไปตามนโยบายของกิจการที่วางไว้ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในเรื่องค่าใช้จ่ายลงทุนและค่าใช้จ่ายประจำ ในบทที่ 2

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย